TA’LIM JARAYONIDA TALABALARNING O‘QUV-BILISH FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH METODLARI

Rayimova Dilnoza Abduxalilovna
dilnozarayimova90@gmail.com

ANNOTATSIYA: *Ushbu maqolada oliy ta’lim tizimida talabalarning o‘quv-bilish faoliyatini faollashtirish, ularning mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuv ko‘nikmalarini shakllantirish masalalari yoritilgan. Maqolada o‘quv-bilish faoliyatining tarkibiy qismlari, uni rivojlantirishga xizmat qiluvchi zamonaviy metodlar va pedagogik texnologiyalar tahlil qilingan. Shuningdek, talabalarning ichki motivatsiyasini oshirish va dars jarayonida interaktivlikni ta’minlashning amaliy ahamiyati yoritib berilgan.*

Kalit so‘zlar: *o‘quv-bilish faoliyati, kognitiv rivojlanish, motivatsiya, interaktiv metodlar, evristik ta’lim, muammoli o‘qitish, mustaqil ish, kompetensiya.*

ANNOTATION: *This article covers the issues of activating the educational and cognitive activity of students in the higher education system, the formation of their independent thinking and creative approach skills. The article analyzes the components of educational and cognitive activity, modern methods and pedagogical technologies that serve its development. Also, the practical importance of increasing the internal motivation of students and ensuring interactivity in the lesson process is highlighted.*

Keywords: *educational-cognitive activity, cognitive development, motivation, interactive methods, heuristic education, problem-based learning, independent work, competence.*

KIRISH

Zamonaviy oliy ta’limning asosiy maqsadi talabalarga shunchaki tayyor bilimlarni yetkazish emas, balki ularni mustaqil ravishda bilim olishga, axborotlarni tahlil qilishga va amaliyotda qo‘llashga o‘rgatishdir. O‘quv-bilish faoliyati — bu talabaning o‘quv materialini o‘zlashtirishga qaratilgan ongli, maqsadli va tizimli harakatidir.

Bugungi kunda axborotlar oqimi shiddat bilan o‘sayotgan bir paytda, talabalarning o‘quv-bilish faoliyatini rivojlantirish pedagogikaning eng dolzarb muammolaridan biri bo‘lib qolmoqda. Bu jarayon talabadan nafaqat xotira va diqqatni, balki yuqori darajadagi mantiqiy tafakkur va intellektual faollikni talab etadi.

ASOSIY QISM

1. O‘quv-bilish faoliyatining tuzilishi va bosqichlari

Talabaning bilish faoliyati murakkab psixologik jarayon bo‘lib, u bir necha bosqichlarni o‘z ichiga oladi:

• Motivatsion bosqich: Bilim olishga bo‘lgan ehtiyoj va qiziqishning shakllanishi.

• Maqsadli bosqich: O‘quv vazifasini anglash va uni yechish rejasini tuzish.

• Operatsion bosqich: Usullar va metodlar yordamida o‘quv harakatlarini amalga oshirish.

• Nazorat-baholash bosqich: Olingan natijani tahlil qilish va xatolarni tuzatish.

2. Bilish faoliyatini rivojlantiruvchi zamonaviy metodlar

Talabalarni passiv tinglovchidan faol tadqiqotchiga aylantirish uchun quyidagi metodlar samarali hisoblanadi:

A) Muammoli ta’lim metodi:

O‘qituvchi darsda muammoli vaziyat yaratadi. Masalan, fanga oid bir-biriga zid ma’lumotlarni taqdim etadi. Talaba ushbu ziddiyatni hal qilish uchun mavjud bilimlarini ishga soladi va yangi yechimlar izlaydi. Bu metod talabaning ilmiy izlanish qobiliyatini oshiradi.

B) "Flipped Classroom" (To‘ntarilgan sinf) texnologiyasi:

Talabalar nazariy mavzuni darsdan oldin (video ma’ruza yoki matn orqali) mustaqil o‘rganadilar. Auditoriyadagi dars vaqti esa faqat muhokama, savol-javob va amaliy mashqlarga sarflanadi. Bu usul talabaning mas’uliyatini oshiradi.

V) Keys-stadi (Case study) metodi:

Muayyan real hayotiy yoki ilmiy vaziyat tahlil qilinadi. Talabalar guruhlarga bo‘lingan holda muammoning sabablarini aniqlaydilar va eng maqbul chiqish yo‘llarini taklif qiladilar. Bu metod nazariya va amaliyotning bog‘liqligini ta’minlaydi.

3. Talabalar mustaqil ishini tashkil etishning ahamiyati

O‘quv-bilish faoliyati faqat dars jarayoni bilan cheklanib qolmaydi. Mustaqil ishlar (mustaqil mutolaa, referat, kurs ishi, loyihalar) talabaning o‘z-o‘zini boshqarish ko‘nikmasini rivojlantiradi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (elektron kutubxonalar, MOOC platformalari) bu jarayonda asosiy vosita bo‘lib xizmat qiladi.

MUHOKAMA

Talabalarning o‘quv-bilish faoliyatini rivojlantirishda o‘qituvchining roli tubdan o‘zgaradi. Endi u "direktor" emas, balki "fasilitator" (yo‘naltiruvchi) vazifasini bajaradi. Tajribalar shuni ko‘rsatadiki, agar talabaga faqat ma’ruza o‘qilsa, u ma’lumotning atigi 10-20 foizini eslab qoladi. Agar u muhokamalarda qatnashsa va o‘rganganini amalda qo‘llasa, samaradorlik 75-90 foizga yetadi.

Biroq, bu yo‘lda ba’zi muammolar mavjud:

1. Ba’zi talabalarda mustaqil bilim olish ko‘nikmasining pastligi.

2. Darsliklarning murakkab tilda yozilganligi va hayotiylik darajasi pastligi.

3. Baholash tizimining faqat yod olingan bilimga asoslanganligi.

Ushbu muammolarni hal qilish uchun baholashning "Formativ" (shakllantiruvchi) usullaridan keng foydalanish, ya’ni talabaning har bir ijodiy qadami va izlanishini rag‘batlantirish lozim.

XULOSA

O‘quv-bilish faoliyatini rivojlantirish — bu talabaning intellektual salohiyatini ro‘yobga chiqarishning kalitidir. Interaktiv metodlar, muammoli yondashuv va axborot texnologiyalaridan foydalanish talabalarda "umr bo‘yi o‘qish" (lifelong learning) ko‘nikmasini shakllantiradi. Bu esa mehnat bozorida raqobatbardosh, kreativ fikrlaydigan va har qanday murakkab vaziyatda to‘g‘ri qaror qabul qila oladigan mutaxassislarni tayyorlash imkonini beradi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining "Ta’lim to‘g‘risida"gi Qonuni. – T., 2020.

2. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – T.: TDPU, 2006.

3. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tadbiqiy asoslari. – T., 2006.

4. Bonwell, C. C., & Eison, J. A. (1991). Active Learning: Creating Excitement in the Classroom. Washington, D.C.: George Washington University.

5. Ishmuhammedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. – T.: Iste’dod, 2008.

6. Ziyomuhammedov B. Pedagogika. – T.: "Iqtisod-moliya", 2006.